

erfgoedprokkels

● parkbos I

kasteel borluut (sint-denijs-westrem)
kasteel grand noble (de pinte)





Kasteel Grand Noble, gezien aan de achterzijde.

Ten zuiden van Gent, tussen de verstedelijkte dorpskernen van Sint-Denijs-Westrem en De Pinte, liggen twee fraai bewaarde kasteeldomeinen: het kasteel Borluut (Sint-Denijs-Westrem) en het kasteel Grand Noble (De Pinte).

Het gebied bewaarde nog vrij goed zijn historisch gegroeide kenmerken. Fysisch-landschappelijk betreft het een dekzandgebied dat deel uitmaakt van de 'Vlaamse Vallei'. Het valt grotendeels samen met een lichte depressie waarvan het laagste gedeelte ingenomen wordt door slibhoudende zandgronden. De waterafvoer gaat via de Duivebeek en de Rosdambeek naar de Leie. Historisch- landschappelijk sluit het gebied aan bij het 'Scheldeveld'. In de 9de eeuw behoorde dit tot een onmetelijk woud, het Karolingisch koningswoud. Door de arme zandgronden en wellicht overbegrazing degradeerde dit woud tussen de 9de en de 13de eeuw tot heide en mager bos. Vanaf de 13de eeuw werden er pogingen ondernomen om dit areaal in landbouwland om te zetten, maar dat mislukte. In hoofdzaak werden de gronden voor begrazing gebruikt. De Gentse Sint-Pietersabdij speelde hierbij als een van de voornaamste eigenaars een belangrijke rol.

In tegenstelling tot het meer centrale gedeelte van het Scheldeveld is hier in de 18de eeuw niet tot een systematische heraanplant van bos overgegaan. Slechts enkele percelen zijn bebost geworden. Het agrarisch landschap is dit van een 'bulken'- gebied, d.w.z. een door knotwilgenrijen omsloten landbouwgebied waarvan de percelen werden bewerkt in het kader van het wissel- of koppelstelsel; dit betekent dat een perceel na een aantal jaren te zijn bezaaid werd omgezet in grasland. Om tijdens de grasjaren het vee binnen de percelen te houden was een afsluiting noodzakelijk. Grachten afgezoomd met knotwilgen en vermoedelijk aangevuld met een vlechtwerk van hout, fungeerden als afsluiting. Op vele plaatsen zijn de knotwilgenrijen van de bulkengebieden opgeruimd door ruilverkaveling of als gevolg van schaalvergroting van de landbouw. In het gebied hier zijn de knotwilgenrijen nog vrij goed bewaard zodat het bulkenlandschap er een relictwaarde bezit.



Wandeling

De wandeling is uitgetekend als een dubbele lus. De eerste lus gaat rond het kasteel Borluut, de tweede lus is een wandeling in het Parkbos en omzoomt het domein Grand Noble. Interessante plekken duiden we aan met een nummer. Je kan zelf kiezen welke interessante punten je wil aandoen. Niet alle aangeduide locaties zijn open voor het publiek. Hou daar rekening mee.

Kasteel Borluut en park, Kleine Gentstraat 41, Sint-Denijs-Westrem (1)
De naam verwijst naar de heerlijkheid van Borluut, een leen dat de bekende Gentse familie Borluut gedurende drie eeuwen in eigendom had. De oudste vermelding is terug te vinden in een leenboek van de Sint-Pietersabdij uit 1411. Tot in de 17de eeuw blijft het goed omschreven als een versterkte hofstede met neerhof en omwalling. In de loop van de 18de eeuw kreeg de omwalde hoeve de naam 'Wit Casteel'.

Rond 1800 liet de toenmalige eigenaar Eduard Gregorius Van Alstein er een nieuw 'huys van plaisance' optrekken in de toen heersende empirestijl. Mogelijk leverde de bevriende Gentse architect Jean-Baptiste Pisson (1736-1818) het ontwerp. De voorgevel met geaccentueerde middenpartij, de drie rondboogvormige openingen en de vlakke pilasters getuigen van de begin 19de-eeuwse empirestijl en doen sterk aan het werk van Pisson denken. Hij ontwierp een paviljoen dat in die periode opgetrokken werd ter hoogte van de Kortrijksesteenweg. Een met lindebomen beplante dreef verbond het paviljoen met het kasteeldomein.



detail kaart van Ferraris

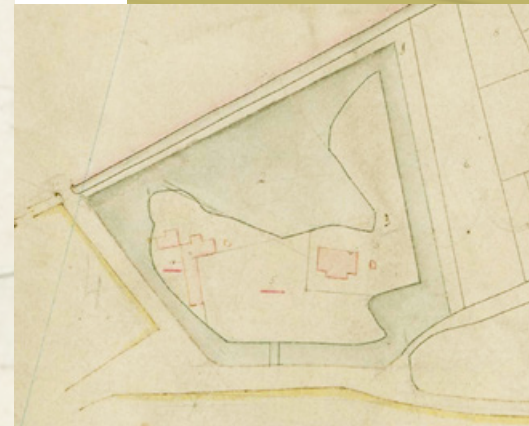
Jean-Baptiste Pisson (1763-1818) architect, meester-timmerman, aannemer

Pisson is een vertegenwoordiger van de stijlwisselingen op het einde van de 18de- begin 19de eeuw. Hij leefde in één van de woeligste periodes van onze geschiedenis en maakte zowel het Oostenrijks als het Frans en het begin van het Hollands bewind mee. Steeds werkte hij nauw samen met deze opeenvolgende besturen. Maar ook zijn privé-cliënteel, vooral uit het milieu van de adel, rijke handelaren en fabrikanten, nam steeds meer uitbreiding.



Ontwerptekening tuinpaviljoen © Bibliotheek Universiteit Gent

Pisson had een bijzondere interesse voor tuinrekwisieten in een exotische en pittoreske stijl. Het paviljoentje dat hij ontwierp voor het kasteel Borluut ligt in de lijn van de classicistische voorbeelden die toen heel populair waren. Het ontwerp bleef bewaard. Het paviljoen zelf werd afgebroken.



Primitief kadaster 1830-1835

In 1822 kocht Jean Lacombe, van 1840 tot 1855 burgemeester van Sint-Denijs-Westrem, het kasteeldomein. Volgens de verkoopakte bevonden zich in het domein, naast het kasteel, ook nog een hovenierswoning, stallen en bijgebouwen. De kasteeltuin was aangelegd in Engelse stijl voorzien van wandelpaden, exotische, inheemse en zeldzame planten, omgeven door water en een vijver die haast tot aan het kasteel kwam. Ook de dreef met lindenbomen en het paviljoen aan de Kortrijksesteenweg waren in de koop begrepen. De Popp-kaart van 1830-1835 geeft een idee van het kasteeldomein in die periode.



Kadastraal plan 1910 . Foto: J. Van Twembeke



kasteel Borluut & tuinpaviljoen. Foto: Wien Servaes

In 1858 werd graaf Balthasar Borluut d'Hoogstraete eigenaar van het domein. Hij liet het kasteel verbouwen (1858-1864). Aan de achterzijde werd een trappenpartij met overdekt balkon toegevoegd. De vensteropeningen kregen geprofileerde omlijstingen met decoratief uitgewerkte sluitstenen en nieuwe houten ramen. Het kasteelpark werd toen opnieuw aangelegd door de befaamde Gentse 'horticulteur' Joseph Van Damme-Sellier (1814-1868). Hij legde het park aan in de toen vigerende mode. De grote vijver werd ingeperkt tot een karakteristieke serpentinevijver met boogbrug; verder werd het reliëf gewijzigd met kunstmatige heuvels en slingerende wandelpaden, en een assortiment exotische bomeneigen aan de landschapsparken van toen werden aangeplant, waaronder de nog aanwezige moerascipressen.

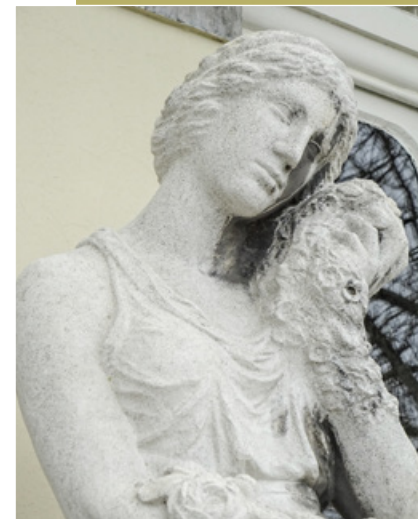
In 1910 kocht de Gentse textielabrikant Lucien Morel de Boucle St. Denis het kasteel. Ook hij breidde het gebouw uit naar plannen van Emile De Weerd, Gents architect en ontwerper van het eerste Wintercircus aldaar. Aan de oostzijde kreeg het kasteel een nieuw torenvolume waarin een nieuwe trappenhal met staatsietrap en een bijkomende leefruimte werden ondergebracht. Oorspronkelijk zou er ook aan de andere zijde een toren komen, maar door het uitbreken van WO I werd dit plan niet uitgevoerd. Aan de voorgevel kwam er in 1917 een luifel waaronder de in 1916 gemaakte beelden van Leon Sarteel werden ondergebracht. Het kasteel kreeg toen ook centrale verwarming en elektriciteit. Het interieur werd grondig heringericht met parketvloeren en wandafwerking in een neorococostijl passend bij de bestaande stucwerkplafonds.

In de tuin tegenover het kasteel aan de dreef werd in 1915 een nieuw paviljoen opgetrokken in neorococostijl, mogelijk ook naar een ontwerp van Emile De Weerd. Dit paviljoen werd omstreeks 1923 verplaatst naar de kasteeltuin zelf. In 1937 kwam er een eerste tennisveld nabij het paviljoen.

Leon Sarteel (1882-1942) beeldhouwer

Het tekenen zat Sarteel van jongsaf in het bloed. Zijn carrière als beeldhouwer gaat echt van start als hij les volgt aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten bij onder meer Jules van Biesbroeck en Jean Delvin. In 1910 vestigt hij zich in Sint-Denijs-Westrem.

Hij woont en werkt er tot hij in 1915 terugkeert naar Gent. Daar opent hij een atelier in de Luxemburgstraat. Hij beitelde daar in opdracht van Lucien Morel de Boucle St Denis twee levensgrote figuren in Franse steen: Flora, de Romeinse godin van de bloemen en de lente en Pomona, de godin van de tuin en de oogst. Beide beelden pronken nog steeds op de pui van het kasteel Borluut.



detail beeld Pomona

Het kasteel werd in 1974 verkocht aan de gemeente Sint-Denijs-Westrem en kwam door de fusie vanaf 1977 in het bezit van de stad Gent. In 1977-1980 werden restauratiewerken uitgevoerd. Ook de bijgebouwen werden aangepakt. Vandaag beheert de dekenij Borluut het kasteeldomein en start ook de gefaseerde restauratie-aanpak met het herstel van de toren.

In het kasteelpark zelf kan je een wandeling maken langsheen de waterpomp, de koetshuizen en hovenierswoning, de serpentinevijver met twee brugjes en ten slotte het tuinpaviljoentje. Keer terug naar de Kleine Gentstraat. Schuin rechtover het kasteel bevindt zich...



Neerhof van het kasteel, Kleine Gentstraat 69 (2)

Hier bevindt zich het neerhof dat hoorde bij het opperhof waar zich de voorloper van het kasteel bevond. Op de kaart van Ferraris is die positie duidelijk weergegeven. De huidige hoeve is vrij karakteristiek en gaat wellicht terug op haar 18de-eeuwse voorganger. De hoeve is thans in gebruik als B&B Borluut.

Vervolg de Kleine Gentstraat tot de splitsing met de Lauwstraat. Ga links de Lauwstraat in.

B&B Borluut

Orchideeënkwekerij Petrens, Lauwstraat 74 (3)

Aan de basis van de orchideeënkweek in de regio ligt Joseph de Hemptinne (1859-1942). Toen hij in 1886 het kasteel Steppenstede kocht, aan de Kortrijksesteenweg waar nu de Carrefour staat (afgebroken in de jaren 1960), trok hij Honoré De Coninck (1860-1943) uit Maldegem aan als zijn hovenier. De graaf zelf was al heel jong een verzamelaar van orchideeën. De familie de Hemptinne telde talrijke missionarissen, die vanuit Zuid-Amerika en Zuid-Azië regelmatig planten stuurden naar de prachtige Victoriaanse serres die bij het kasteel opgetrokken werden. Ook Honoré kreeg interesse voor deze bijzondere planten en hielp mee bij het onderhoud, veredelen en kweken. Zoon Aimé De Coninck (1884-1959) volgde zijn vader op en zou een bijzondere plaats verwerven bij de grote orchideeëntelers van ons land.



Bij zijn dood in 1942 liet Joseph de Hemptinne alle serres met planten en volledige inboedel na aan Honoré De Coninck, samen met een stuk grond in de Lauwstraat. Hij deed dit uit dankbaarheid omdat Honoré en zijn zoon tijdens Wereldoorlog I erin slaagden de serres permanent tot 15°C te verwarmen waardoor de planten konden overleven.

De serres verhuisden naar de Lauwstraat en zijn nu nog steeds te bewonderen in het huidige bedrijf Petrens. Vandaag groeit hier een collectie van 1200 soorten orchideeën. Het bedrijf werkt samen met internationale universiteiten en botanische tuinen en draagt bij aan de bescherming van bedreigde soorten, waarvan er een paar wonderlijk goed gedijen in de oude – maar blijkbaar oerdegelijke – serres.

Kasteeldomein Mariasteen, Lauwstraat / Duddegemstraat (4)

Het Mariasteen, vanouds bekend als het goed te 'Meeremsteenkin' ligt net als het kasteel Borluut op de grens Sint-Denijs-Westrem/Afsnee. De naam is afgeleid van 'Meeren Steenkine', een in oorsprong Germaanse benaming die betekent 'stenen woning gelegen aan een waterplas'.

De oudste vermeldingen klimmen op tot de 14de en 15de eeuw. In de tweede helft van de 18de eeuw behoorde het goed toe aan Alfons-Lodewijk Borluut, heer van 't Borluutsche, die het in 1772 verkocht aan Lieven Janssens te Ouwegem. Op dat moment bestond het uit een 'huis van plaisance' met pachthof.



Kaart van Ferraris



Kortrijksepoort van Pisson in 1808.
Detail van de plaat LXXV uit Goetghebuer,
Choix des monuments. UGENT.

In 1907 kocht Charles Ferdinand de Hemptinne de eigendom. Onder zijn impuls veranderde het kasteeldomein vanaf 1910 grondig van vorm. De rechthoekige omwalling werd volledig gedempt en ook de dreven die het goed omzoomden, verdwenen. De 'veld baen', die fungeerde als doorsteek van Afsnee naar de Kortrijksesteenweg, werd deels geïntegreerd in het park, deels omgevormd tot de huidige toegangsreef vanuit de Lauwstraat. Het park breidde uit tot aan de Rosdambeek en kreeg centraal een grote vijver. Bij het graven van die vijver werden resten van een moerasdorp gevonden met vondsten opklimmend tot de jonge steentijd, brons- en ijzertijd. De zuidelijke en westelijke zijden van het nieuwe park werden bebost en in het oosten werden de beboste delen van de beekvallei eveneens geïntegreerd in het park. Of het goed nadien in eigendom bleef van de familie de Hemptinne, en voor hoelang, is niet bekend. Gelet op het feit dat de zoon van Charles, Jacques de Hemptinne, later burgemeester werd van Afsnee, en zowel vader als zoon daar ook werden begraven, veronderstellen we van wel. Vandaag is het kasteel nog steeds in privaat bezit en niet te bezoeken.

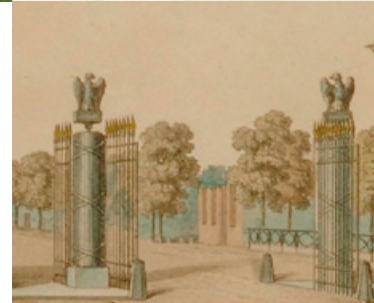
Het kleine straatje (Kleine Gentstraat) rechtover de dreef leidt terug naar de eerste Kleine Gentstraat. De ommuring die je ziet omsluit het domein van het kasteel Herry. Je kan kiezen om de Kleine Gentstraat links af te wandelen naar het Gemeenteplein of om rechtdoor de Drie Sleutelsstraat in te lopen. Via het Gemeenteplein hou je op het plein rechts en wandel je de Adelaarsstraat in. Langs de Drie Sleutelsstraat, volg je eerst rechts de Wallekenstraat met in het verlengde de Adelaarsstraat waar je aan je linkerzijde de toegangspoort van het Kasteel Herry ziet.

Kasteel Herry, Adelaarsstraat (5)

Dit kasteel ligt midden in een park met lichte glooiingen die resten zijn van vroegere duinen. Tot 1956 had het kasteeldomein ook een prominente ingang met twee torens op het Gemeenteplein. Dit poortgebouw werd gebouwd in opdracht van baron Herry in 1895, eigenaar en toenmalig burgemeester. Zo had hij een rechtstreekse verbinding tussen zijn kasteel en het gemeentehuis. Bij de afbraak werd de steen met het wapenschild van baron Herry bewaard en ingemetseld in de nieuwbouw op dezelfde plaats.



postkaart kasteelpoort Gemeenteplein



Aan de Adelaarsstraat valt vooral de fraaie ingangspoort met zwaar ijzeren hek en pijlers met bekronende adelaars in empirestijl op. Deze constructie is eigenlijk een oude Gentse stadspoort, nl. de Kortrijksepoort of Percellepoort, die in 1808 gebouwd werd naar een ontwerp van architect J.B. Pisson. Bij de afschaffing van het octrooirecht in 1860 hadden de stadspoorten geen functie meer en werden ze afgebroken en sommige elders weer opgebouwd.

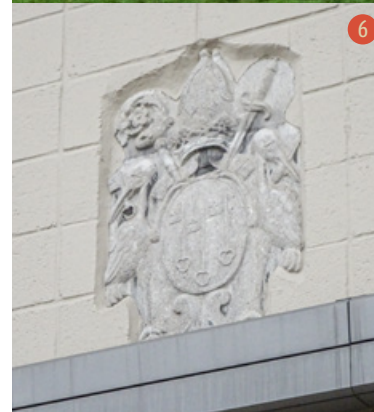
Volgens archiefstukken bevond zich hier rond 1835 een 'maison de campagne', eigendom van de familie Van Crombrugge. Het domein bezat toen al tuinen 'van weelde', een dreef en twee woningen. In 1883 kwam het in het bezit van de Gentenaar Leon Herry die in 1886 de woningen verbouwde. Het kasteel in neo-Vlaamse-renaissancestijl, werd nog in 1903 uitgebreid tot zijn huidige vorm.

Loop terug via de Adelaarsstraat naar de rotonde op de Kortrijksesteenweg.

Kortrijksesteenweg met café De Drie Sleutels, Kortrijksesteenweg 1196 (6)

Deze steenweg, aangelegd tussen 1716 en 1720, vormt tussen Gent en Deinze een haast rechte lijn en vermijdt de dorpskernen van Sint-Denijs-Westrem, Sint-Martens-Latem en Deurle. Vóór deze tijd gebeurde het goederenverkeer vooral via de Leie en het personenvervoer via kronkelende lokale wegen. Een rechte steenweg was in die tijd revolutionair en was economisch gezien een winst.

De bebouwing langsheen de Kortrijksesteenweg bestond in de 18de en 19de eeuw voornamelijk uit afspanningen, bij voorkeur aan kruispunten. Dat is hier aan de rotonde ook het geval met 'Den Dobbelen Arend' (Kortrijksesteenweg 1159) en 'De Drie Sleutels' (Kortrijksesteenweg 1196), twee afspanningen die respectievelijk in 1722 en 1727 werden gebouwd. Ondertussen zijn de 18de-eeuwse gebouwen verdwenen. Wel bewaard bleef een gevelsteen die terug aangebracht is in de huidige café De Drie Sleutels.



Die gevelsteen toont het wapen van de Sint-Pietersabdij: de drie sleutels met de baarden naar rechts, wat wees op een eigendom van de abdij. De mijter en links daarvan een kromstaf, verwijzen naar de abt als hoofd van de abdij. Het zwaard rechts is het kenteken van het wereldlijke gezag van de abt (als heer van de heerlijkheid 'tOvermeers). Had deze plek iets te maken met de Sint-Pietersabdij of komt deze gevelsteen van ergens anders? Tot vandaag blijft dit een mysterie.

[Dreef naar Bortluut \(7\)](#)

Een zichtas, die vanuit het Kasteel Bortluut in zuidelijke richting werd aangelegd, is aangeplant met twee flankerende bomenrijen van zomerpanden. Tussen de bomenrijen is een grasplein aangelegd. Deze zichtas is 325 m lang en biedt een rechtstreekse verbinding van het kasteel naar de steenweg.

Steek hier de Kortrijksesteenweg over. Wees voorzichtig er is soms veel verkeer.

[Portaal Parkbos, Kortrijksesteenweg \(8\)](#)

Het Parkbos is een groot open gebied van bijna 1200 ha ten zuiden van Gent, tussen de Ringvaart, de Kortrijksesteenweg, de autosnelweg E17 en de woonkern van de gemeente De Pinte. Met de aanleg beoogt men de uitbouw van een multifunctionele groenpool met 340 ha oud en nieuw bos, 200 ha park- en natuurgebied en 500 ha duurzaam landbouwgebied. Het Parkbos wordt ontwikkeld als zuidelijke 'groene poort' ten behoeve van zachte recreatie (wandelen, fietsen) voor Gent en de omliggende woonkernen. Het Parkbos omvat een aantal deelgebieden, elk met hun eigen karakter.

Centraal op het onthaalpunt langs de Kortrijksesteenweg staan drie oude knotlinden. Hier vertrekt de rode wandellus (in totaal 3,5 km). De hoofdpaden zijn toegankelijk voor buggy's en rolstoelen. Deze wandellus gaat volledig rond het kasteeldomein van Grand Noble. Het kasteeldomein zelf is privaat bezit en niet toegankelijk.



kasteel Grand Noble

Parnassusheuvel

[Kasteeldomein Grand Noble, Baron de Giey laan, De Pinte \(9\)](#)

Midden in de boskern ligt het kasteel Grand Noble. Net als de andere kastelen in het Parkbos ontstond het kasteel Grand Noble waarschijnlijk uit een voormalige ontginningshoeve, het zgn. Goed ten Abeele. Die was in de 13de eeuw eigendom van de Gentse Sint-Pietersabdij. Een kaart van 1676 toont nog een tweeledig omgrachte site door dreven verbonden met de nabije straten en de Kortrijksesteenweg. In een verkoopakte van 1763 wordt het een 'huys van plaisance Grand Noble' genoemd. In 1802 kwam het domein in bezit van de familie de Giey. Baron de Giey legde park en vijver opnieuw aan en liet koetshuizen ten westen van het landhuis bouwen en een nieuwe dreef naar de huidige Baron de Giey laan. In de jaren 1850 werd het oude landhuis gesloopt en vervangen door het huidige neoclassicistische kasteel, voltooid circa 1860. Vandaag is het kasteel bewaard en verbouwd men de oude bijgebouwen tot woningen.

Het park rond het kasteel is prachtig aangelegd met gras- en bloemenperken binnen de oude omwalling en omringende bossen en weilanden. Ten zuiden en links en rechts van de grote vijver zijn hoge heuvels opgeworpen, de 'Parnassusheuvels'. Onder de ene heuvel zitten naar verluidt kunstmatige grotten, die andere bevat een ijskelder. Een fraaie gietijzeren boogbrugje loopt over de omwalling.



Colofon

Uitgegeven door de deputatie van de Provincie Oost-Vlaanderen

Beleidsverantwoordelijke: An Vervliet, gedeputeerde
Directie Erfgoed en Erfgoedsites – dienst Erfgoed
Anneke Lippens, directeur
Jo Rombouts, diensthoofd

Auteur: Martine Pieteraerens
(m.m.v. Johan Van Twembeke en Wien Servaes)
Fotografie: auteur tenzij anders vermeld
Plannen: Smets & Ruppel / Ggraphs
Grafische vormgeving: dienst Communicatie
Druk: De Riemaecker Printing, Nukerke

D/2021/1933/6

Praktisch

Het park van het kasteel Borluut is vrij te bezoeken.
Het kasteel is enkel toegankelijk bij evenementen.
Alle info vind je op www.dekenijborluut.be/kasteel.
Groepsbezoeken kunnen geboekt worden via
sint-denijs-westrem@vtbkultuur.be

Het Parkbos is vrij toegankelijk.
Meer info vind je op www.parkbos.be
De laatste Parkbos-nieuwtjes kan je volgen via
<https://www.facebook.com/parkbosgent>



Deze sprokkel kwam tot stand in samenwerking met
de Dekenij Borluut en VTBKultuur.





Kasteel Grand Noble, gezien vanaf de Baron de Gieyalaan.



Erfgoedspokkels: Oost-Vlaams erfgoed in de kijker
www.oost-vlaanderen.be/erfgoedspokkels